SAMS – SAMARBETSFÖRBUNDET KRING FUNKTIONSHINDER RF:N LAUSUNTO EDUSKUNNAN TALOUSVALIOKUNNALLE 24.11.2021

SAMS:in kirjalliset kommentit eduskunnan talousvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain 174 §:n muuttamisesta

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf (SAMS) kiittää saamastaan mahdollisuudesta osallistua kuulemiseen. SAMS on suomenruotsalaisten valtakunnallisten vammaisjärjestöjen puolesta toimiva etujärjestö. Liiton tavoitteena on vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden ja täyden osallisuuden edistäminen ja toteuttaminen Suomen ruotsinkielisillä alueilla. Yhteensä ensisijaiseen kohderyhmäämme kuuluu noin 45 000 henkilöä sekä heidän omaisensa.
Kommenttimme perustuvat kohderyhmiemme tarpeisiin. Kohderyhmiemme edun mukaista on:
1) hyvin toimivan ruotsinkielisen palvelutarjonnan mahdollistaminen ja
2) yksilön itsemääräämisoikeuden takaaminen.

Itsemääräämisoikeus

SAMS kannatti Ei myytävänä! -kansalaisaloitetta. Aloitteen tavoitteena oli päästä eroon sellaisista tilanteista, joissa kohderyhmiemme asumispalveluita ja muita elinikäisiä palveluita kilpailutetaan siten, että yksilöllä ei ole mitään päätösvaltaa.
Vammaisten henkilöiden on kyettävä ennakoimaan tällaisia palveluita koskevat päätökset. Siksi mielestämme olisi tarkoituksenmukaista jatkaa nykyistä sääntelyä vuoteen 2023. Mielestämme tämän heterogeenisen ryhmän toimivien palveluketjujen ja asumispalveluiden ja muiden palveluiden turvaamiseksi on ryhdyttävä lisätoimenpiteisiin.
Palvelujen tuottajan vaihtamisen on tietenkin oltava mahdollista. **Palveluiden käyttäjien toiveiden huomioon ottaminen vahvistaa yksilön itsemääräämisoikeutta.** Niiden, jotka ovat tyytyväisiä saamaansa palveluun, tulisi voida jatkaa sen käyttöä ja niiden, jotka ovat tyytymättömiä, tulisi saada mahdollisuus vaihtaa käyttämänsä palvelu johonkin muuhun riippumatta siitä, minkä tahon alaisuudessa palvelu tuotetaan.

Toimiva yksityinen ja julkinen palvelutuotanto

Optimaalisesti toimivaan palvelutarjontaan tarvitaan niin yksityisiä markkinoita kuin julkista palveluntuotantoakin. Erityisesti suomenruotsalaisille yksityinen palvelutuotanto voi olla tärkeää väestöpohjan ja osaavan henkilöstön rekrytointiongelmien takia. Mutta mielestämme näiden kahden intressin ei välttämättä tarvitse olla toisiaan poissulkevia.
SAMS on reagoinut julkista palvelutuotantoa koskeviin mataliin rajoihin Suomessa. Hallituksen esityksestä (kappaleesta 5.2) käy ilmi, että:

> ”Suomessa ulosmyyntirajat ovat Euroopan unionin alhaisimpien joukossa. Euroopan unionin tiedusteluun vastanneista jäsenvaltioista muut kuin Suomi ja Puola ovat ottaneet kansalliseen lainsäädäntöönsä direktiivin mahdollistaman 20 %:n ulosmyynnin enimmäisrajan.”

Me ehdotamme vaikutusarvion tekemistä siitä, miten enimmäisrajan korotus 20 prosenttiin vaikuttaisi taloudellisesti ja sosiaalisesti (vaikutus vammaisiin henkilöihin).
Haluamme tuoda esiin konkreettisia esimerkkejä haasteista, joihin matalat rajat käytännössä voivat johtaa.

1) Johtaako palvelutarpeen kasvu oikeudellisiin jännitteisiin – ja asiakassuhteiden päättymiseen?

Tällä hetkellä on olemassa rajoituksia sille, miten suuri osa tuotannosta voi olla sidosyksiköiden tuottamaa (julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain 15 ja 174 §). Tämä voi olla ongelmallista vammaisille henkilöille usein tärkeiden pitkäaikaisten asiakassuhteiden turvaamisen kannalta. Ajatellaan tilannetta, että vammainen henkilö esimerkiksi alkaa saada palvelua julkisomisteiselta tuottajalta X. Kun hänen ja muiden henkilöiden palveluntarve kasvaa – tai yleinen inflaatio korottaa kustannuksia – voi syntyä tilanne, jossa tuotanto yhtäkkiä ylittää kansallisen rajan. Tästä syntyy oikeudellinen jännite.

Ihmisoikeusystävällinen ja asiakaskeskeinen suhtautumistapa asettaa asiakkaan edun etusijalle. Samalla palvelutuotannon jatkaminen kyseisessä organisaatiossa voi olla ristiriidassa kansallisen hankintalainsäädännön kanssa, jossa säädetään sallitun julkisen tuotannon alhaisista rajoista. Tämä ei ole ristiriidassa EU-lainsäädännön kanssa.

Tämä jännite voi tulla ajankohtaiseksi myös sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen toteuttamisen yhteydessä. Jos hyvinvointialueet ostavat toisiltaan palveluita, voi käydä niin, että tämä raja ylittyy. Tältä kannalta rajojen korottaminen olisi tarkoituksenmukaista, jotta palvelutuotannossa sallittaisiin mahdollisimman paljon joustavuutta.

2) Nykyinen kireä sääntely johtaa epäselvin harmaisiin alueisiin

Myös nykyisessä lainsäädännössä on poikkeuksia. Julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain 15 §:n 3 momentin mukaan rajoja ei tarvitse ottaa huomioon, jos samoja palveluita ei ole tarjolla markkinaehtoisesti. Tämä voi aiheuttaa epäselvyyttä oikeustilan tulkinnasta, mistä voi olla haittaa sekä julkiselle että yksityiselle palvelutuotannolle. Olisi selkeämpää, jos rajat olisivat sopusoinnussa EU:n enimmäisrajojen kanssa. Silloin julkisomisteisten toimijoiden ei tarvitsisi pelätä yhtäkkiä joutuvansa lainvastaiseen tilanteeseen. Näin myös toimintaympäristö olisi selkeämpi ja ennakoitavissa, minkä yleisesti ottaen voidaan katsoa hyödyttävän yksityisten markkinoiden toimijoiden panostuksia.

3) Julkinen valta on velvollinen huolehtimaan sopivista palveluista rajoista riippumatta

Haluamme myös muistuttaa siitä, että julkisella vallalla on edelleen velvollisuus taata lakisääteisten palveluiden ja oikeuksien toteutuminen. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan julkisella vallalla on oikeus päättää siitä, miten esimerkiksi vammaisuuden perusteella järjestettävät palvelut järjestetään. Niitä ei kuitenkaan saa järjestää siten, että vammaisten henkilöiden palveluiden käyttö ja oikeuksien toteutuminen vaarantuvat. Vaikka julkisomisteiset yksiköt teoriassa voisivatkin tuottaa palvelut, ne eivät välttämättä kykene vastaamaan yksilöllisiin tarpeisiin. Siksi on olennaista, että meillä on vahvat ja elinvoimaiset markkinat yksityisille palvelujen tuottajille, jotka pystyvät paremmin vastaamaan hyvin vaihteleviin yksilöllisiin tarpeisiin.

Lopuksi

Kannatamme ehdotusta. Katsomme myös, että päätös olla jatkamatta nykyisten sääntöjen voimassa oloa vuoteen 2023 voi mahdollisesti aiheuttaa ongelmia vammaisille henkilöille. Parhaan mahdollisen palvelutarjonnan ja pysyvien palveluketjujen takaamiseksi ehdotamme euromääräisen enimmäisarvon poiston ja prosenttiosuutta koskevan enimmäisrajan noston 20 prosenttiin selvittämistä. Tämä olisi sopusoinnussa muiden EU-maiden kanssa. Vaikutusarvioinnissa on erityisesti kiinnitettävä huomiota palvelutuotantoon ja vammaisiin henkilöihin kohdistuviin vaikutuksiin.

Nina af Hällström
Toiminnanjohtaja

Elias Vartio
Asiantuntija

Lisätietoja: Elias.vartio@samsnet.fi 040 519 6598